

HABILITATION THESIS REVIEWER'S REPORT

Masaryk University

Applicant	MUDr. David Skorunka, Ph.D.
Habilitation thesis	Narrative Sensitivity: Towards an Integration of Psychology and Psychotherapy in Medicine
Reviewer	Prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc.
Reviewer's home unit, institution	Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

Práci o narativní senzitivě začíná dr. Skorunka osobními reminiscencemi, kterými nejenom zdůvodňuje své profesní zaměření na psychoterapii, ale též poukazuje na význam subjektivity a příběhovosti v porozumění člověku, a rovněž odkazuje ke genezi svého přístupu. Narativní senzitivita vystupuje ze všech reminiscenčních fragmentů. Pozorný čtenář též spatří, jak se příběh tvoří ve vývojové perspektivě, jak sensorická intenzita vzpomínky se postupně stává komplexnější, imaginativnější a jak formuje příběh, který se vpíjí do osobnosti jako její imanentní součást. Přestože by se mohlo zdát, že jde „jen“ o vypočítaný vstup do odborného pojednání a výzkumu, již zde zaznívá autorovo přesvědčení o tom, že příběh je mocnějším nástrojem „rozumění“ než osobnost, po které by většina psychologů sáhla jako po první volbě. Úvod je vstupem do něčeho, co bych nazval „čistou narativní psychologií“ a nebránil bych se formální asociaci s Bremondovou čistou poezií. Nemohl jsem si také nevybavit práci *Between Psychology and Psychotherapy* od Millera Maira s podtitulem *A poetics of experience*, která je tak originální a myšlenkově převratná, že by bylo možné ji označit za projekt budoucí psychologie. V roce 1989, kdy vyšla, nemohla změnit směřování hlavního proudu psychologie a bohužel ještě dlouho zůstane ve stínu jejího scientistického pojetí. Úvod Skorunkovy práce se mi jeví jako nezamýšlená aluze na Millerův pokus (dr. Skorunka Millerovu knihu v disertaci nezmiňuje). Takto výrazná deklarace odborného zaměření neudivuje, pokud se se podíváme na profesní dráhu dr. Skorunky. Ten totiž neúnavně již od konce svého studia implementuje narativní perspektivu do medicínské péče o klienta a podává o tom průběžné svědectví v člancích, konferenčních příspěvcích a výuce.

K vlastnímu tématu habilitační práce – narativní citlivosti – se dr. Skorunka přibližuje ze vzdálenějšího horizontu, když objasňuje význam příběhu ve vývoji

civilizace a kultury. Z jeho výkladu je zřejmé, že v současném světě zažíváme inflaci příběhů. Zde se vnučuje několik otázek: *jaký to má dopad na jedince? Co je příčinou takové inflace? V čem spočívá nebezpečí tzv. velkých příběhů (grand narratives)? A jak se jim bránit? A naopak jak mohou zušlechťovat narativní senzitivitu?*

Dr. Skorunka mohl doplnit McLeodův přehled historických forem narací (publikovaný v roce 1997) ovlivňujících život člověka a určující podobu dané kultury v různých aspektech nejenom proto, že je důkladně obeznámen s relevantní literaturou, ale také proto, že je neustále v kontaktu s příběhy, s nimiž k němu přicházejí lidé, aby jim pomohl v jejich životních krizích. Futuristická charakteristika blízké budoucnosti prizmatem principu příběhovosti je tak založena na hlubokých znalostech, empirii a vhledu. Zároveň je však prezentována lapidárně a zhuštěně, a proto vyvolává řadu dalších otázek; na některé z nich by v disputaci mohl dr. Skorunka odpovědět, například, *které staré příběhy se podle něj budou v kultuře znovu oživovat nebo s jakými novými narativními identitami budeme konfrontováni.*

Nárůst významu narativity a příběhu v psychologických studiích zachycuje přesvědčivě v historické zkratce. Metafora příběhu není ve Skorunkově pojetí jen povrchním ornamentem, ale naprosto uvěřitelným obrazem reálného života člověka a kultury. S příběhem a narativitou zachází dr. Skorunka promiskue, ale jiní autoři je používají specifičtěji. Je přirozeně otázkou, *zda striktní rozlišování obou pojmů má nějaké metodologické důsledky. V disputaci by se dr. Skorunka mohl k tomuto terminologickému problému stručně vyjádřit.*

Propojování poznatků z různých oblastí (neurokognitivní, teorie attachmentu, traumatu apod.) dává vyvstat významu příběhovosti v životě člověka, i když nutno přiznat, že místy spíše implicitně, což není pro posuzovatele obeznámeného s problematikou překážkou. Interpersonální neurobiologie a teorie attachmentu mu slouží jako širší rámec, který pomáhá rozumět příběhům v jejich neurokognitivní individuální podstatě a vývojové perspektivě (attachment), a představuje uvedení obecnějšího konceptu senzitivity. Zejména "sensitive responsiveness", se jeví jako předpoklad pro vznik narativní senzitivity přinejmenším jako terén, na němž se citlivost k vyprávění příběhů a schopnost jim naslouchat a komunikovat rozvíjí do podoby, kterou Jerome Bruner nazývá narativním věděním. Smysluplně pak dovozuje, jak s attachmentem souvisí vznik a význam mnoha psychických procesů, které jsou pro „příběhovost“ psyché zcela neodmyslitelné, jako je například autobiografická paměť, vývoj sebereflexe a narativních schopností apod. Z výkladu je patrné, že bezpečný attachment je v rodinném kontextu úrodnou půdou pro vznik koherentního reflektujícího narativního self a mentalizační

kapacity, která zpětně posiluje narativní povahu člověka. Implikace pro psychoterapii jsou evidentní a v habilitaci jsou zdůrazněny.

Dr. Skorunka transparentně prozkoumává význam, roli a funkci narace v různých terapeutických přístupech. Jde o koncentrovaný kritický přehled narativní terapie napříč různými školami. Potvrzuje tak mnou zdůrazňovanou tezi, že každý psychoterapeut, ať je jakéhokoli teoretického „vyznání“, nemůže příběh ignorovat. Klíčové pojmy v přístupech jako např. narativní pravda, narativní scénář, metafory v příběhu, narativní exprese emocí atd. implicitně směřují k ústřednímu tématu habilitačního spisu – k narativní citlivosti.

V závěrečné kapitole teoretického úvodu se narativní senzitivita objevuje jako jeden z aspektů pozoruhodného pokusu učinit z narativity integrující koncept, který je inherentní součástí různých terapeutických přístupů, ať již je přiznán či nikoli.

Autor má díky své praxi metodologicky blízko k případovým studiím. Jejich poznávací sílu však oslabuje tvrzením, že neumožňují žádné generalizace (viz str. 11). Tento metodologický defétismus je zbytečný, byť v kontextu habilitačního spisu se může jevit jako obezřetnost. Osobně bych byl radikálnější a využil bych například Brunerův koncept narrative knowing, jehož zobecňující potenciál je v habilitaci dostatečně zachycen. Vyloupnu-li však jádro z autorova pragmatického defétismu a přihlédnu k osobně laděnému úvodu, pak zde přece jen vidím, že dr. Skorunka přiznává příběhu status přesvědčivého důkazu srovnatelného s výsledky kvantitativních výzkumů, které zaplevelují naši kulturu pochybně věrohodnými nálezy.

Bio-psycho-sociální model, který byl historicky propagován Engelem jako kritika jednostranného, redukcionistického a biologizujícího přístupu k člověku v lékařství podle dr. Skorunky připravil půdu pro vznik narativní medicíny, která se koncentrovaněji rozvíjí teprve v posledních deseti až patnácti letech. Autor tuto pasáž velmi působivě a komplexně zpracoval, dalo by se říci, že jde o jakýsi manifest narativně informované medicíny.

Jako lékař si všímá, jak objektivní medicínské postupy ignorují subjektivní příběh, neboť ten nemá v redukcionistickém chápání „evidence based medicine“ místo. Autor s mimořádnou přesvědčivostí a vhladem opakovaně a v různých polohách analyzuje tenzi mezi diagnostickým objektivizujícím pojetím pacienta se všemi dalšími odcizujícími důsledky a narativně informovaným (narrative informed) přístupem. Propojení obou přístupů je podle dr. Skorunky nezbytné, jak dokládá odkazem na řadu studií. Étos narativního přístupu implementovaného do vztahu mezi lékařem a pacientem jako způsobu, jak učinit vztah symetrickým a v důsledku příznivým pro pacienta, je v habilitační práci všudypřítomný a též řádně argumentačně podložený. Autor se nevyhýbá ani

etickým otázkám, které se nutně vynořují, když se lékař „otevře“ příběhům svých pacientů. *V této souvislosti píše dr. Skorunka o nezpochybnitelné realitě v konfrontaci s narativní realitou. Je vůbec možné takto dichotomicky uvažovat, když přijmeme ideu příběhovosti lidského života jako východisko úvah o člověku?*

Vlastní výzkum je zářmován různými studiemi, které se zabývají narativní kompetencí, reflexí událostí a příběhů, interaktivním reflektujícím psaním příběhů apod., v souvislosti se vzděláváním budoucích lékařů. Autor dokládá stále více se rozvíjející obor narativní medicíny, která konečně v 21. století humanizuje lékařskou praxi na vědecké bázi a pozvolna se tak stává součástí evidence based přístupu k pacientovi. Jde zároveň o širší kontextualizaci, která implicitně odkazuje k narativní citlivosti. Tu pak autor definuje jako první úroveň komplexní charakteristiky narativní kompetence podle Charonové a dále ji konceptualizuje jako senzitivitu vůči pacientově subjektivní zkušenosti, uvědomění si vlivu nemoci na pacientův život a vědomí vzájemné provázanosti bio-psycho-sociálních faktorů v prožívání nemoci. Představuje prerekvizitu pro empatickou komunikaci s pacientem a průběžně reflektující přístup k němu. V takto pojaté narativní senzitivitě je přirozeně přítomno mnoho ingrediencí, avšak v této komplexnosti se poněkud ztrácí význam narativní podstaty. Narativní citlivost tak může být snadno zaměněna za empatii, mentalizaci, interpersonální decentrací a další koncepty. Navíc se narativní senzitivita jeví v habilitačním spisu jako původní koncept vyvozený z narativní kompetence podle Rity Charonové. Avšak pokud je mi známo, tak přinejmenším tři autoři zmiňují a vymezují narativní senzitivitu – Frederick Wyatt (1986) Marshall Edelson (1993) a Phebe Cramerová (1996). V článku *Narrative sensitivity in medical students: a mixed-method exploration* (Československá psychologie č. 5, 2022, 449-462), který vyšel po odevzdání disertační práce, toto opominutí dr. Skorunka napravuje.

Redefinice konceptu narativní citlivosti na základě původního výzkumu představuje také originální příspěvek do diskuze o významu příběhu v péči o pacienta. Nyní je teprve zřejmé, co je to narativní citlivost a jak ji lze pozorovat v lékařské praxi. Ukazuje se, že reflexe klientova životního příběhu je pro empirickou konstrukci narativní citlivosti a její praktické konsekvence nejvýznamnější. Nakonec s pomocí metody Tematické analýzy se podařilo autorovi detailně artikulovat možné úrovně narativní citlivosti, které stojí za další rozpracování a výzkumy.

Zjištění, že empatie a narativní citlivost se znalostmi a později se zkušenostmi u lékařů má sestupnou tendenci, je tristním obrazem vzdělávání lékařů. Autor opatrně ke kvantitativnímu výzkumu poznamenává, že „*However, the exploratory nature of this study and the small sample size did not allow us to*

make any generalizations.“ S tím nelze než souhlasit, ale současně bych dodal, že výsledek do jisté míry předvídatelný a je spíše jakýmsi doplňkem prozkoumávání významu narativní citlivosti. Není to však zbytečný nále, neboť *implikuje úvahy o případných moderujících či mediujících proměnných, když zůstaneme na poli kvantitativního výzkumu. Které by to hypoteticky mohly být?*

Závěr

Habilitaci je možné považovat za první pokus empiricky doložit narativní citlivost v akademickém prostředí (u studentů lékařských fakult) a identifikovat některé její specifické facety. Nejvýznamnějším přínosem habilitačního spisu je analýza narativní citlivosti v kontextu vzdělávání budoucích lékařů. Zejména pak s pomocí tematické analýzy se dr. Skorunkovi podařilo obohatit koncept narativní citlivosti o řadu facet, kterým nebyla výzkumně ani v praxi dosud věnována pozornost. Rozhodně lze souhlasit s tím, že narativní citlivost by měla být v praxi rozvíjena a stát se akceptovanou součástí komunikační výbavy lékaře. Jde o cenný příspěvek nejenom do relativně nové a rychle se rozvíjející disciplíny narativní medicíny, ale přesvědčivým důkazem, že narativní vědění – řečeno s J. Brunerem – je neoddelitelnou a legitimní součástí evidence based medicíny. Kvantitativní studie v habilitaci pak představuje dílčí, ale důležitý empirický podklad pro vzdělávání mediků.

Habilitační práce MUDr. Davida Skorunky, PhD. s názvem „*Narrative sensitivity: Towards an Integration of Psychology and Psychotherapy in Medicine*“ splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Sociální psychologie.

Brno, 2. 2. 2023

